

unesco

การประเมินผล
การพัฒนาอินเทอร์เน็ตใน

ประเทศไทย

โดยใช้ตัวชี้วัดความเป็นสากลของ
อินเทอร์เน็ต ROAM-X ของยูเนสโก

ข้อค้นพบสำคัญและข้อเสนอแนะ

บทนำ

กรอบความคิดและตัวชี้วัดโครงการความเป็นสากลของอินเทอร์เน็ตของยูเนสโก

ใน พ.ศ. 2561 ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้รับเอาตัวชี้วัดความเป็นสากลของอินเทอร์เน็ต (Internet Universality Indicators หรือ IUI) ของยูเนสโกมาใช้ โดยมีการจัดงานทั่วโลกในช่วงมีนาคม พ.ศ. 2560 จนถึง กันยายน พ.ศ. 2561 ภายหลังจากที่ได้มีการส่งเรื่องทางออนไลน์ 336 ครั้งและมีการหารือ 46 ครั้ง¹ แม้ว่าจะมีหน่วยงานหลายแห่ง เช่น สหภาพโทรคมนาคมนานาชาติ (International Telecommunications Union หรือ ITU) ที่นำวิธีการด้านเทคนิคและเศรษฐกิจมาใช้พัฒนาอินเทอร์เน็ต แต่ทว่าวิธีการของยูเนสโกนั้นเน้นหนักเรื่องสิทธิมนุษยชนและผลกระทบทางสังคม ทั้งยังครอบคลุมไปถึงตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและข้อพิจารณาทางเทคนิค ผลที่ได้มาจากการประเมินแบบองค์รวมที่พิจารณาสถานะของอินเทอร์เน็ตในปัจจุบันและบทบาทพื้นฐานของอินเทอร์เน็ตในสังคมของประเทศ ซึ่งเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานกับประเทศอื่น ยังผลให้อินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นรากฐานทางสังคมมากยิ่งขึ้นตามทีแต่ละประเทศยึดถือ

กรอบแนวคิดในเรื่องความเป็นสากลของอินเทอร์เน็ตประกอบด้วยตัวชี้วัดทั้งสิ้น 303 ข้อ โดยมี 109 ข้อ เป็นตัวชี้วัด ‘แกนหลัก’ เพื่อให้ได้ภาพรวมเรื่องการพัฒนาที่มีความสมดุล ยูเนสโกจึงนำแบบจำลองที่ชื่อ ROAM-X มาใช้ ประกอบด้วย 5 หลักการ ดังนี้

หลักการ **R** – มาจากคำว่า **Rights** ที่หมายถึง สิทธิ

หลักการ **O** – มาจากคำว่า **Open** ที่หมายถึง เปิดกว้าง

หลักการ **A** – มาจากคำว่า **Accessible to all** ที่หมายถึง ความสามารถในการเข้าถึงได้โดยทั่วไป

หลักการ **M** – มาจากคำว่า **Multistakeholder participation** ที่หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

หลักการ **X** – มาจากคำว่า **Cross-cutting** ที่หมายถึง ตัวชี้วัดข้ามหลักการ

การประเมินผลในเบื้องต้นยึดโยงกับเนื้อหาของหลักการแต่ละเรื่อง ทั้งนี้ได้มีการจัดสรรโครงสร้างอย่างรอบคอบเป็น ‘หัวข้อ’ ต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมคำถามและตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก กระบวนการประเมินระบบปฏิบัติการเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet Environment) ของประเทศว่าขัดกับตัวชี้วัด ROAM-X หรือไม่ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- เพื่อสร้างความเข้าใจที่สำคัญเรื่องระบบปฏิบัติการเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในระดับชาติและแนวนโยบาย
- เพื่อประเมินความสอดคล้องกับหลักการ ROAM ของยูเนสโกและการมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการริเริ่มเชิงปฏิบัติที่สามารถช่วยให้ประเทศปรับปรุงระบบนิเวศอินเทอร์เน็ตของตน

การประเมินผลเรื่องความคิดริเริ่มและระเบียบวิธีของประเทศไทย

มีการประเมินตัวชี้วัดความเป็นสากลของอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยใน พ.ศ. 2561–2564 โดยมีศาสตราจารย์ ดร.พิรงรอง รามสูต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ นายอาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล เครือข่ายพลเมืองเน็ต เป็นผู้เก็บข้อมูลชุดแรก ต่อมาผู้เชี่ยวชาญภายในองค์กร นาย Simon Ellis ได้ต่อยอดจนสำเร็จเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ โดยมีนาง Misako Ito ที่ปรึกษา ฝ่ายการสื่อสารและสารสนเทศ ประจำยูเนสโก กรุงเทพมหานคร เป็นผู้บริหารโครงการ

1 ตัวชี้วัดความเป็นสากลของอินเทอร์เน็ตของยูเนสโก: กรอบการประเมินการพัฒนาอินเทอร์เน็ต, ปารีส (2561), en.unesco.org/themes/internet-universality-indicators

รายงานฉบับนี้จัดทำโดยศึกษาบทสัมภาษณ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญรวมเข้ากับการทบทวนงานเขียนลำดับรองและแหล่งค้นคว้าอื่น ๆ ในตอนแรก มีการศึกษารายงานหลายฉบับเป็นภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาต้นฉบับ แต่หากทำได้ก็จะอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษอยู่เสมอเพื่อจะได้สื่อสารกับทั้งผู้อ่านชาวไทยและชาวต่างชาติ นอกจากนี้ ยังได้รวบรวมข้อคิดเห็นที่สำคัญจากรัฐบาล ภาคประชาสังคม และตัวแทนภาคธุรกิจ จากการที่ได้จัดประชุมหลายครั้งกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

มีการนำเอาตัวชี้วัดหลักของ ROAM-X ทั้งหมดมาใช้ในรายงานของประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยควรคำนึงถึงบริบทความเป็นเอเชียมาพิเคราะห์ ในรายงานประเทศไทยด้วย เช่น มีโซเชียลมีเดียชั้นนำบางแพลตฟอร์ม (เช่น ไลน์ (Line) กากา (Kakao)) ที่จะได้รับความนิยมลดลง หากอยู่ในบริบทของทวีปอื่น ประเด็นต่อมา คือ อินเทอร์เน็ตในบางพื้นที่ของสังคมไทยก็มีพัฒนาการที่ ‘ก้าวหน้า’ มากกว่าหลายประเทศอยู่มาก (เช่น ระบบการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ หรือ E-payment สำหรับลูกค้า) ตัวชี้วัดเหล่านี้ช่วยดึงข้อมูลออกมาว่าพื้นที่ใดของประเทศไทยบ้างที่ ‘ก้าวหน้าแล้ว’ หรือจำเป็นต้องมีการดำเนินการต่อไป อีกทั้งใช้บรรยายลักษณะโดยรวมของอินเทอร์เน็ตในประเทศอีกด้วย

ประเทศไทยมีกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (คส.) ที่รับผิดชอบเรื่องการออกนโยบายอินเทอร์เน็ตร่วมกับ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ.) ซึ่งทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหาร ในขณะที่สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) รับผิดชอบนโยบายที่เกี่ยวกับการออกอากาศและระเบียบข้อบังคับ

แหล่งข้อมูลที่ใช้อ้างอิงมากที่สุดมาจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.)/คส. เช่น *การสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2561* นอกจากนี้ ยังอ้างอิงตามสสช./คส. เช่น *การสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในสถานประกอบการ พ.ศ. 2561* รวมทั้งเอกสารกฎหมายฉบับหลักต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550

โดยรวมแล้ว ไม่ปรากฏว่าได้ข้อมูลไม่เพียงพอจนไม่อาจวิเคราะห์ตามตัวชี้วัดความเป็นสากลของอินเทอร์เน็ตหรือข้อมูลไม่เพียงพอจนไม่อาจตอบสนองความต้องการของผู้ออกนโยบายในประเทศไทยได้ ข้อมูลตามสถิติเป็นชุดข้อมูลคุณภาพที่มาจากหลายภาคส่วนทั้งจากรัฐบาลและองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานแข่งขัน โดยทั้งสองภาคส่วนได้เตรียมรายงานเชิงลึกและให้ข้อคิดเห็นผ่านช่องทางออนไลน์ในงานล่าสุดที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็น ‘ความไม่พร้อม’ ของข้อมูลที่สำคัญเพียงไม่กี่ประการ แต่ก็ยังเป็นข้อมูลที่อาจขยายความเพิ่มต่อไป ดังต่อไปนี้

- ข้อมูลที่จำแนกตามการใช้จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology หรือ ICT) และอินเทอร์เน็ต โดยแยกข้อมูลตามเพศ อายุ ชาติพันธุ์ ความพิการ และความด้อยโอกาสที่อยู่ในรูปแบบอื่น
- การขาดข้อมูลโดยเฉพาะเรื่องการใช้ ICT ในโรงเรียน รวมถึงทัศนคติของเด็กและเยาวชนที่มีต่ออินเทอร์เน็ตและทักษะ ICT ของเด็กและเยาวชน

อนึ่ง รายงานฉบับนี้ไม่ได้ยึดถือตามข้อมูลจากการสัมภาษณ์หรือรายงานเหตุการณ์หรือการกระทำเพียงครั้งเดียวเท่านั้น หากแต่มีฐานข้อมูลจากการสังเกตการกระทำซ้ำหรือกระทำต่อเนื่อง รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ บทสรุปของรายงานจึงสะท้อนภาพรวมมากกว่าการสังเกตเพียงครั้งเดียวหรือจากเจ้าหน้าที่เพียงองค์กรเดียว ด้วยเหตุผลประการนี้ จึงไม่อาจนำไปอ้างอ้างว่าเป็นความคิดเห็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยเฉพาะหรือใช้เป็น ‘หลักฐานโดยเรื่องเล่า’ ได้

ความเป็นมาเรื่องพัฒนาการอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย

ก่อนที่จะเข้าเรื่องหลักการ ROAM-X ทั้ง 5 หลักการ กรอบตัวชี้วัดนำเสนอตัวชี้วัดตามบริบทในหลายประเด็นเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของประเทศไทย ตัวชี้วัดดังกล่าวใช้ประเมินระบบปฏิบัติการเครือข่ายอินเทอร์เน็ตว่าเอื้อต่อการพัฒนาอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยหรือไม่ โดยจะพิจารณาใน 6 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ ประชากรศาสตร์ การพัฒนาสังคม ความเท่าเทียม การปกครอง และการพัฒนา ICT

ประเทศไทยเป็นประเทศรายได้ปานกลางที่มีประชากร 70 ล้านคน สิ่งที่มีเหมือนกับประเทศอื่นในอาเซียน คือ ชื่อเสียงด้านเศรษฐกิจเคยเติบโตดีในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาหรือย้อนกลับไปนานกว่านั้น แม้ว่าจะมีการคาดเดาว่าเศรษฐกิจโลกที่ไม่แน่นอนในยุคปัจจุบันจะส่งผลให้เศรษฐกิจตกต่ำลงไปอีก เศรษฐกิจที่เติบโตอย่างต่อเนื่องส่งผลให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและโครงสร้างพื้นฐานรวมถึงเรื่อง ICT ไม่ว่างจะเป็นการใช้ส่วนตัวหรือใช้ทำงานก็ขยายตัวครั้งใหญ่ อัตราการเติบโตรายปีได้ชะลอตัวลงตั้งแต่ ช่วง พ.ศ. 2533 และยังได้รับผลกระทบจากวิกฤตที่เกิดขึ้นทั่วโลกใน พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2552 อีกด้วย³ ภาคบริการมีส่วนเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross Domestic Product หรือ GDP) ให้ประเทศไทย โดยขยับ

2 ข้อมูลของธนาคารโลกระบุว่า GDP ของประเทศไทยเติบโตขึ้นอยู่ที่ปีละ ร้อยละ 3–10 มาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2513 โดยเป็นชุดข้อมูลที่แยกจากช่วงเศรษฐกิจตกต่ำในระดับภูมิภาค/ระดับโลก ใน พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2552

3 เกิดวิกฤตด้านการเงินของทวีปเอเชียใน พ.ศ. 2541 และต่อมาเกิดวิกฤตทางการเงินไปทั่วโลก ใน พ.ศ. 2552 ในช่วงเวลาที่เขียนรายงานปัจจุบัน ก็คาดได้ว่าจะมีวิกฤตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอีกเนื่องจากได้รับผลกระทบจากโรคโควิด 19

ออกจากประเทศที่เป็นศูนย์กลางการผลิตอย่างเดียวและยังช่วยขยายการท่องเที่ยวอย่างมากอีกด้วย ใน พ.ศ. 2562 การท่องเที่ยวสร้างรายได้เกือบร้อยละ 20 ของ GDP ประเทศไทย แต่ใน พ.ศ. 2563 กลับลดลงอย่างมาก เนื่องจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ที่มีผลกระทบรุนแรงต่อภาคบริการการพัฒนาในประเทศไทย

เป็นเวลามากกว่า 20 ปีแล้วที่ตัวเลขของผู้ว่างงานยังคงต่ำกว่าร้อยละ 1 ซึ่งสะท้อนถึงเศรษฐกิจนอกระบบขนาดใหญ่ที่มีประชากรจำนวนมากที่ ‘ทำงานที่ต่ำกว่าระดับความสามารถ’ นอกจากนี้ ยังฉายภาพให้เห็นสังคมที่ประชากรมีทักษะอย่างผู้ประกอบการจำนวนมากและหางานทำโดยไม่เคียงว่าจะเป็นการช่วยสร้างรายได้จากช่องทางที่หลากหลายอย่างมาก ประชากรครัวเรือนในกรุงเทพฯสามารถซื้อหาอุปกรณ์ด้าน ICT และโทรศัพท์รุ่นใหม่ได้ ในขณะที่ประชากรที่อาศัยในหมู่บ้านชนบท ‘อาจจะต้องทำเกษตรเพื่อยังชีพโดยพึ่งพาการใช้เทคโนโลยีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ประชากรในประเทศไทยเติบโตมากขึ้นเรื่อย ๆ จาก 20 ล้านคน ใน พ.ศ. 2493 ไปสู่ 60 ล้านคน ภายใน พ.ศ. 2547 แต่อัตราการเติบโตได้ชะลอตัวลงนับตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา การเติบโตทางเศรษฐกิจยังให้ประโยชน์ด้านการศึกษาและสุขภาพ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรศาสตร์ เช่น การสมรสที่ล่าช้าและการมีครอบครัวขนาดเล็กลง จากประสบการณ์ครั้งแรกที่ผ่านพ้น ‘การปันผลทางประชากร (Demographic Dividend)’ มาช่วงใน พ.ศ. 2533 ประเทศไทยกำลังไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านประชากรศาสตร์ที่รวดเร็วโดยเป็นประเทศหนึ่ง ที่เดินหน้าไปสู่ภาวะประชากร ‘สูงอายุ’ ที่รวดเร็วที่สุดในเอเชีย ในขณะที่ประชากรที่อายุน้อยคุ้นเคยกับ ICT และการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นอย่างมาก แต่กลับเป็นปัญหาเป็นอย่างมากกับประชากรสูงอายุ ธนาคารโลกคาดการณ์ว่าใน พ.ศ. 2562 มีประชากรไทยร้อยละ 49.3 อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท⁴ เด็กในชนบทหลายคนที่จะเข้าไปแสวงหาโอกาสต่าง ๆ ในเมือง ด้วยปัจจัยด้านประชากรศาสตร์และปัจจัยด้านเศรษฐกิจประกอบกันต่างส่งผลให้ประชากรสูงอายุจำนวนมากถูกทิ้งไว้ข้างหลัง โดยมักเกิดเหตุการณ์เช่นว่านี้ในพื้นที่ชนบทเป็นส่วนใหญ่⁵ ชัยยังมี ‘ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล’ (Digital Divide) มาผสมโรงอีกด้วย

องค์ประกอบอีกประการที่ทำให้เรื่องประชากรศาสตร์ของประเทศไทยซับซ้อนตลอดมา คือ การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยมีผู้อพยพที่ ‘ไม่มีเอกสาร’ จำนวนมากที่ย้ายเข้าเมืองเพื่อหางานทำหรือที่เกี่ยวข้องกับรายงานฉบับนี้ อย่างมาก คือ ยังอาศัยอยู่ในจังหวัดที่ติดกับชายแดนประเทศต้นทางซึ่งเป็นจังหวัดที่ไม่ค่อยจะมีการบริการออนไลน์เท่าไรนักหรือมีบ้างแต่ค่อนข้างน้อย

ใน พ.ศ. 2533 ประเทศไทยได้คะแนนต่ำกว่า 0.574 จากตัวชี้วัดการพัฒนามนุษย์ของ UNDP หลายปีผ่านไป ประเทศไทยได้คะแนนเพิ่มไปถึง 0.765 ใน พ.ศ. 2562 ทำให้ได้ลำดับที่ 77 ของโลก เพราะว่ามีเศรษฐกิจที่เข้มแข็งแต่ก็ยังเติบโตได้ไม่เต็มที่เพราะยังมีประเด็นความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และผลลัพธ์ของการศึกษา ใน พ.ศ. 2561 พบว่าประชากรไทยที่อายุ 25 ปีและ 25 ปี ขึ้นไป ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนเป็นเวลาโดยเฉลี่ย 8.45 ปี ซึ่งเป็นตัวเลขที่ต่ำกว่าประเทศสิงคโปร์และประเทศมาเลเซีย ในขณะที่เทียบกับประเทศฟิลิปปินส์ ข้อมูลจากสถาบันด้านสถิติของยูเนสโกชี้ว่า อัตราผู้รู้หนังสือของประเทศไทยอยู่ในระดับสูง

ความเท่าเทียมมีความสำคัญในการกำหนดมิติเชิงคุณภาพ หากเทียบกับประเทศอื่น ตัวชี้วัดที่เป็นทางการจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยได้คะแนนค่อนข้างสูง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเท่าเทียมด้านรายได้ การศึกษา และการมีส่วนร่วมของสังคม แต่ทว่ายังมีความเหลื่อมล้ำทางโอกาสระหว่างคนไทยจากจังหวัดต่าง ๆ และระหว่างชายและหญิง ที่ยังคงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจมากมายในยุคใหม่ที่ประเทศต้องเผชิญ (โปรดอ่านเพิ่มเติมในรายงานฉบับสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลักการ A และ X) นอกจากนี้ จำต้องมีการเชื่อมโยงอินเทอร์เน็ตเข้ากับบริการที่จัดไว้สำหรับคนพิการ รวมถึงจัดทำในภาษาของชนกลุ่มน้อย เพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการของบุคคลที่เป็นกลุ่มเปราะบาง

ในช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยผ่านการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองมาอย่างมากมายที่รวมไปถึงโครงสร้างของรัฐบาลจากสภาการปกครองไปสู่ระบอบรัฐสภาและการสืบสันตติวงศ์ แม้จะยังมีการบริหารอย่างต่อเนื่องอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็เป็นเรื่องยากที่จะตัดสินว่าทางปฏิบัติที่ทั้งสองหรือสามปีที่แล้วจะยังปรับใช้ได้กับปัจจุบันอย่างสมบูรณ์ ใน พ.ศ. 2563 The World Justice Project จัดให้ประเทศไทยอยู่ลำดับที่ 71 ของโลก ด้วยคะแนนอยู่ที่ 0.49 โดยคะแนนจะเรียงจาก 1 ไป 0 หมายความว่ายิ่งคะแนนสูงก็แสดงว่ามีผลเป็นที่น่าพอใจ ประเทศไทยได้ลำดับสูงที่สุดเรื่อง ‘กฎเกณฑ์และความมั่นคง’ และได้คะแนนน้อยที่สุดในเรื่อง ‘ความยุติธรรมทางอาญา’⁷

หลายปีที่ผ่านมา ยังไม่มีการรวบรวมดัชนีเรื่องการพัฒนา ICT ในทางระหว่างประเทศ (ยังผลให้ข้อมูลที่ใช้ประกอบเพื่อสร้างตัวชี้วัดเริ่มล้าสมัยไปอีก) ชัยยังไม่ได้ครอบคลุมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีล่าสุดในประเทศ (เช่น การระงับใช้ตัวชี้วัดการพัฒนา ICT ของ ITU ตั้งแต่ พ.ศ. 2560) แต่โดยทั่วไปแล้ว ประเทศไทยได้รับการจัดว่าเป็นประเทศชั้นนำประเทศหนึ่งในเอเชียในเรื่องการเชื่อมต่อแบบเคลื่อนที่และพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce)

4 หากต้องการศึกษารายละเอียดรอบด้านเรื่องเศรษฐกิจหมู่บ้านของไทย โปรดอ่าน งานวิจัย Townsend Thai Project

5 <https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS?end=2019&locations=TH&start=1960&view=chart>

6 โปรดอ่าน เอกสารหลายหน้า Z. Zhao and A. Hayes edd Routledge Handbook of Asian Demography (2017).

7 <https://worldjusticeproject.org/our-work/wjp-rule-law-index/wjp-open-government-index/global-scores-rankings>

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีตลาดพาณิชย์แบบเปิดกว้างเป็นอย่างมาก ในส่วนของโทรคมนาคม มีระเบียบข้อบังคับให้จำกัดจำนวนของผู้ให้บริการโทรคมนาคมและผู้ให้บริการการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ภาพโดยรวมของการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย คือ เป็นประเทศหนึ่งที่มี (ราคาของ Hardware และค่าใช้จ่ายการใช้ข้อมูล) ถูกมากที่สุดในโลก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะสามารถซื้อหา ‘สมาร์ตโฟน’ ได้โดยไม่ขัดสน แต่ทั้งนี้ก็คือกล่าวให้เห็นว่าสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ด้วย ‘ราคาที่สามารถซื้อได้’

อย่างไรก็ดี อาจจะมีอุปสรรคอื่น ๆ ในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ผลสำรวจโดยสสช.ชี้ว่ามีคนจำนวนมากที่ไม่เห็นประโยชน์ของการใช้อินเทอร์เน็ต ซึ่งมีแนวโน้มว่าผู้คนยังขาดความคุ้นชินและทักษะต่าง ๆ ส่วนการที่เด็กหลายคนเริ่มหัดใช้อินเทอร์เน็ตตั้งแต่อายุ 10 ขวบ แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมแบบเปิดและต้องการทักษะและการศึกษาที่สอนวิธีการใช้สมาร์ตโฟนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

ข้อค้นพบสำคัญจากการนำตัวชี้วัด ROAM-X มาปรับใช้

หลักการ R – มาจากคำว่า Rights ที่หมายถึง สิทธิ

- หัวข้อ ก. – นโยบายด้านกฎหมายและกรอบข้อบังคับ
- หัวข้อ ข. – เสรีภาพในการแสดงออก
- หัวข้อ ค. – สิทธิในการเข้าถึงข้อมูล
- หัวข้อ ง. – เสรีภาพในการรวมตัวและสิทธิในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการสาธารณะ
- หัวข้อ จ. – สิทธิในความเป็นส่วนตัว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกรอบของกฎหมายบัญญัติเน้นเรื่องการใช้และการบังคับใช้สิทธิมนุษยชนให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล รัฐธรรมนูญครอบคลุมเรื่องสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพสื่อ และเสรีภาพในทางวิชาการอย่างชัดเจน ส่วนสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารกำเนิดมาจากพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

โดยปกติแล้ว คนไทยใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นจำนวนมาก การสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2561 ระบุว่าร้อยละ 32 ของผู้ที่มีอายุมากกว่า 6 ปี ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อบรรจุข้อมูลในรูปแบบของรูปภาพ ดนตรี หรือ ตัวอักษร ทั้งมีองค์กรภาคประชาสังคมหลักจำนวนมากที่มีเว็บไซต์สำคัญต่าง ๆ และที่มีจำนวนมากกว่าเว็บไซต์ก็คือกิจกรรมของกลุ่มหรือปัจเจกชนบนโซเชียลมีเดีย มีหลักฐานเพียงเล็กน้อยที่ชี้ว่ามีการปิดกั้นแพลตฟอร์มอินเทอร์เน็ตอย่างเป็นระบบ ยกเว้นในช่วงเวลาที่เกิดความไม่สงบอย่างมากเท่านั้น อย่างไรก็ตามพบว่ามีการเซ็นเซอร์ในช่วงก่อนและภายหลังการลงเนื้อหาออนไลน์ มีข้อกำหนดหลายฉบับที่ส่งผลให้สื่อเซ็นเซอร์ตัวเองและให้รัฐเข้ามาแทรกแซง เช่น การหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ การยุยงปลุกปั่น อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ กฎหมายการออกเสียงประชามติ รวมทั้งกฎหมายกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์

คนไทยทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมออนไลน์ในด้านเศรษฐกิจเพื่อสังคมและวัฒนธรรม รัฐบาลไทยมีนโยบายส่งเสริมให้เป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-government) และมีเว็บไซต์ที่อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลในวงกว้างรวมทั้งร่างกฎหมาย แต่การปรึกษาหารืออย่างเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมยังเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก นอกเหนือจากนี้ ยังพบว่ามียุทธศาสตร์ทางอิเล็กทรอนิกส์ในเรื่องสุขภาพและการศึกษาแต่ยังขาดเรื่องการจ้างงาน รัฐบาลกำลังปรับปรุงให้มีการนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมผ่านช่องทางออนไลน์

จุดอ่อนสำคัญที่เป็นประเด็นมาตลอดจนกระทั่งในปัจจุบันคือเรื่องการคุ้มครองข้อมูล ทั้งภาควิชาการและประชาสังคมต่างก็วิเคราะห์ไปในทางเดียวกันว่ากฎหมายไทยไม่ได้คุ้มครองความเป็นส่วนตัวมากพอ เนื่องจากไม่ได้ให้นิยามกรอบความคิดให้ชัดเจนแต่แรก ท้ายสุด จึงมีการบัญญัติพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลขึ้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562 โดยประกาศให้มีผลบังคับใช้ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565⁸ ซึ่งพัฒนามาจากกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของสหภาพยุโรป (General Data Protection Regulation หรือ GDPR)

ประเทศไทยเองก็เหมือนกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกที่ต้องจัดการกับประเด็นความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์และต้องรักษาสมดุลให้มีพื้นที่ของเสรีภาพในการแสดงออก ในขณะที่ต้องคุ้มครองไม่ให้มีการใส่ร้ายและเผยแพร่ ‘ข่าวปลอม’ รวมถึงการกลั่นแกล้งรังแกบนโลกไซเบอร์และการคุกคามเด็กและสตรี เพื่อแก้ไขประเด็นดังกล่าว จึงได้บัญญัติพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ต่อมามีการแก้ไขใน พ.ศ. 2563) และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ กฎหมายทั้งสองฉบับต่างก็มีผลใช้บังคับใน พ.ศ. 2562 และต่างก็กำหนดให้ผู้ให้บริการต้องรับผิดชอบต่อเนื้อหาที่เป็นความผิด โดยต้องนำเนื้อหาออกภายใน 7-15 วัน

8 <https://gdpr-info.eu/>

อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ยังเป็นที่โต้เถียง เนื่องจากมีข้อกังวลเรื่องการใช้กฎหมายเกินความจำเป็น เพื่อจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก⁹ นอกจากนี้ ยังมีข้อท้าทายเรื่องสิทธิของบุคคลในการเข้าถึงข้อมูล การบังคับใช้กฎหมายเข้ามาแทรกแซง เพื่อดำเนินคดีจากบทสนทนาส่วนตัวและการให้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ บนโซเชียลมีเดีย องค์กรภาคประชาสังคมเห็นว่าการบังคับใช้กลไกต่าง ๆ ไม่ได้ ประกันหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งประกันความเป็นอิสระของระบบยุติธรรมอีกชั้นหนึ่ง ในส่วนของภาครัฐก็เองก็มีข้อห่วงกังวลว่า พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์บังคับให้ทำหน้าที่สังเกตติดตามและให้รายละเอียดกับรัฐบาลเกี่ยวกับกิจกรรมออนไลน์ของทั้งเจ้าหน้าที่และผู้รับบริการ

หลักการ O - มาจากคำว่า Openness ที่แปลว่าความเปิดกว้าง

- หัวข้อ ก. - นโยบายด้านกฎหมายและกรอบข้อบังคับ
- หัวข้อ ข. - มาตรฐานแบบเปิดกว้าง
- หัวข้อ ค. - ตลาดแบบเปิดกว้าง
- หัวข้อ ง. - เนื้อหาแบบเปิดกว้าง
- หัวข้อ จ. - ข้อมูลและรัฐบาลแบบเปิดกว้าง

ประเทศไทยมีความพยายามในการเปิด ‘ตลาด’ ด้านการโทรคมนาคมและข้อมูลเพื่อประโยชน์ทางการค้าที่หลากหลาย แต่ยังไม่ปรากฏว่า มีการนำหลักการเรื่องความเปิดกว้างและความโปร่งใสมาปรับใช้อย่างครอบคลุม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติเรื่องสิทธิ ที่จะได้รับและเข้าถึงข้อมูลสาธารณะ ยกเว้นกรณีที่ต้องเคารพส่วนได้เสียพึงได้ของบุคคลอื่น แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับถัดมาไม่ได้บัญญัติข้อกำหนด ดังกล่าวเอาไว้ กระทั่งได้บัญญัติไว้ในฉบับปัจจุบัน ใน พ.ศ. 2566 กสทช. ได้บังคับใช้ระเบียบข้อบังคับโดยให้ผู้ให้บริการที่ได้รับอนุญาตเชื่อมโยง เครือข่ายโทรคมนาคมเรียกเก็บในราคาที่เหมาะสมและกำหนดเงื่อนไขบังคับให้เครือข่ายผู้ให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ภายในประเทศที่มีใบอนุญาต ยินยอมให้ผู้ให้บริการอื่นสามารถให้บริการข้ามเครือข่ายได้ โดยเฉพาะในพื้นที่อับสัญญาณโทรศัพท์ เพื่อสนับสนุนตลาดเสรีและการแข่งขันที่เป็นธรรม รวมถึงกระตุ้นให้ผู้ให้บริการขนาดเล็กเข้ามาแข่งขันในตลาด

กสทช. และ สฟธอ. ดำเนินการด้านระเบียบข้อบังคับของการสื่อสารโดยยึดตามแนวทางของรัฐบาลและข้อกำหนด มีผู้ให้บริการยักษ์ใหญ่เพียงไม่กี่แห่ง ที่สามารถตีตลาดโทรคมนาคมในประเทศไทยได้ ทั้งนี้ทั้งนั้น ราคายังคงค่อนข้างถูกและยังคงมีการแข่งขันอยู่ในระดับสำคัญ โดยขึ้นอยู่กับข้อเสนอพิเศษ โครงสร้างราคา ฯลฯ ผู้ใช้สามารถเลือกผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet service providers หรือ ISPs) จากทั้งหมดประมาณ 24 บริษัท ซึ่งล้วนแต่ เป็นบริษัทโทรคมนาคมที่สำคัญ แต่ไม่มีข้อจำกัดว่าไม่ให้ผู้ใช้เข้าใช้แพลตฟอร์มหลัก ๆ ไม่ว่าจะเป็นบริษัทใดก็ตาม

นอกจากมีกฎหมายรองรับแล้ว รัฐบาลก็มีนโยบายจูงใจธุรกิจสตาร์ทอัพด้านอินเทอร์เน็ตและนวัตกรรมให้เข้ามาทำธุรกิจ ยกเว้นระบบ E-payment แบบสากล กล่าวในภาพรวม ก็คือ สภาพแวดล้อมทางธุรกิจสำหรับธุรกิจสตาร์ทอัพด้านอินเทอร์เน็ตอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ยังคงมีภาระการบริหารจัดการ อยู่บ้าง ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล และมีการเงินที่อำนวย ตั้งแต่ พ.ศ. 2560 ระบบ E-payment ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องด้วย ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและคณะกรรมการระบบการชำระเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย ปัจจุบัน E-payment เกือบจะกลายเป็นทางปฏิบัติ อย่างทั่วถึงทั้งหมดในการทำธุรกรรมทางการเงิน อัตราการชำระเงินทางดิจิทัลได้เติบโตเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 83 ใน พ.ศ. 2559-2561¹⁰

ประเทศไทยมีการคุ้มครองลิขสิทธิ์อย่างครบถ้วน แม้จะไม่ได้ลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยลิขสิทธิ์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Copyright Treaty) ก็ตาม โดยมีกรมทรัพย์สินทางปัญญา (ipthailand.go.th) รับผิดชอบการบังคับใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ลิขสิทธิ์จะได้รับความคุ้มครองต่อไปอีกเป็น เวลา 50 ปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย แต่ทั้งนี้การเปิดโอกาสให้มี ‘การใช้งานลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรม’ กับงานที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยให้เป็นไปตามกฎหมายและรวมถึงวัตถุประสงค์ เพื่อการค้นคว้า การสื่อสารมวลชน และการใช้ส่วนตัว ใน พ.ศ. 2558 ได้มีการแก้ไขบางประเด็นเรื่องการทำซ้ำแบบดิจิทัลและการละเมิดลิขสิทธิ์ กระทั่ง พ.ศ. 2562 จึงได้แก้ไขอนุญาตให้ทำซ้ำงานที่มีอยู่เดิมแล้วเพื่อการทำซ้ำสำหรับสื่อที่เหมาะสมสำหรับคนพิการ (เช่น อักษรเบรลล์)¹¹ การที่ประเทศไทยเปิดกว้างและมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการแข่งขัน ทั้งยังมีอินเทอร์เน็ตราคาถูก (เช่น ทัชฮาร์ดแวร์และค่าอินเทอร์เน็ต) ก็เป็นเหตุผลหนึ่ง ที่ว่าเหตุใดการใช้ซอฟต์แวร์ Open Source จึงล่าช้า¹² มีหลักฐานว่ามีการใช้ มาตรฐาน Open Source ในทางทรัพย์สินทางปัญญา แต่กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างจำกัดและไม่ต่อเนื่อง

9 ยกตัวอย่าง ณ เวลาที่เขียนรายงานฉบับนี้ รัฐบาลได้แนะนำให้ภาครัฐกิจต้องบันทึกกิจกรรมทางอินเทอร์เน็ตทั้งหมด เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยสาธารณะ แต่กลับละเมิด ความเป็นส่วนตัวและเพิ่มภาระให้งานบริหาร โปรดอ่าน www.bangkokpost.com/learning/easy/1768204/digital-economy-and-society-ministrys-wifi-demand-draws-flak 9 ตุลาคม พ.ศ. 2562 และ www.bangkokpost.com/tech/1768499/wifi-rule-sparks-call-for-change#cxrecs_s 10 ตุลาคม พ.ศ. 2562

10 ธนาคารแห่งประเทศไทย *Payment Systems Roadmap 4* (2562-2564), หน้า 14.

11 พ.ศ. 2558 <https://wipolex.wipo.int/en/legislation/details/15713>, พ.ศ. 2562 <https://wipolex.wipo.int/en/text/491785>

12 โปรดอ่าน https://a4ai.org/affordability-report/data/?_year=2018&indicator=INDEX ที่ระบุว่าประเทศไทยอยู่ลำดับที่ 9 เรื่องราคาถูกที่สุดในโลก ประจำปี พ.ศ. 2561

หากวิเคราะห์ในเชิงพาณิชย์ จะเห็นว่ามีโอกาสทางธุรกิจในอนาคตเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศสุขภาพ (E-health) และการศึกษา แต่ทว่าทรศนะเรื่องนโยบายในแต่ละภาคส่วนก็แตกต่างกันไป มียุทธศาสตร์ชาติที่ก้าวหน้าที่รองรับเรื่อง E-health แต่เน้นระบบบริหารมากกว่าจะช่วยให้คนไข้เข้าถึงบันทึกทางการแพทย์ของคนไข้ได้เอง กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ริเริ่มให้มีแหล่งการศึกษาแบบเปิดที่เป็นแกนหลักในประเทศไทย โดยร่วมจัดทำโครงการคลังทรัพยากรการศึกษาแบบเปิด (oer.learn.in.th) ขึ้นใน พ.ศ. 2558 สมาคมสถาบันอุดมศึกษาได้จัดตั้งระบบจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่ช่วยให้คนไทยได้ศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิตผ่านทาง Thai MOOC (mooc.thaicyberu.go.th) จากข้อมูลในเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 พบว่ามีบันทึกผู้ลงทะเบียนในเว็บไซต์จำนวน 422,930 รายการ ใน 406 วิชา ที่ดำเนินการโดยสถาบัน 95 แห่ง มีบางมหาวิทยาลัยจัดคลังข้อมูลให้เป็นแหล่งความรู้ทางวิชาการอีกด้วย

หน่วยงานราชการจำเป็นต้องจัดทำข้อมูลให้มากพอระดับหนึ่งให้สาธารณะเข้าถึงได้ พบว่า 1 ใน 4 ของบุคคลทั่วไปและ 1 ใน 3 ของภาคธุรกิจใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อเข้าเยี่ยมชมเว็บไซต์ของรัฐบาลและนอกจากภาษาไทยแล้วก็มีบริการเป็นภาษาอื่น ๆ ด้วยแต่ค่อนข้างจำกัด รัฐบาลไทยได้มีก้าวสำคัญมากในเรื่องของการทำให้มีข้อมูลที่เข้าถึงได้โดยสะดวก¹³ แต่ทว่าผู้ใช้อาจเคยเผชิญปัญหาทางเทคนิคในการเข้าถึงและใช้ชุดข้อมูลต่าง ๆ ประกอบกับเว็บไซต์ไม่เอื้ออำนวยให้มีการแลกเปลี่ยนและการบริการหาหรืออย่างมีปฏิสัมพันธ์ได้ ภายใน พ.ศ. 2561 มีการติดตั้งระบบการชำระเงินแบบ QR ในสำนักงานราชการมากกว่า 8,000 แห่ง แต่ยังมีสำนักงานราชการอีกหลายแห่งที่ต้องบูรณาการด้วยการนำระบบไปใช้

หลักการ A – มาจากคำว่า Accessibility to All ก็แปลว่า ความสามารถในการเข้าถึงได้โดยทั่วไ

- หัวข้อ ก. – นโยบายด้านกฎหมายและกรอบข้อบังคับ
- หัวข้อ ข. – การเชื่อมต่อและการใช้
- หัวข้อ ค. – ความสามารถในการจับจ่ายซื้อได้
- หัวข้อ ง. – การเข้าถึงที่เท่าเทียม
- หัวข้อ จ. – เนื้อหาและภาษาท้องถิ่น
- หัวข้อ ฉ. – ความสามารถและสมรรถนะ

รัฐบาลไทยและผู้ให้บริการโทรคมนาคมดำเนินการอย่างเต็มที่ให้บรรลุเป้าหมายการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะมีโครงการที่ขยายการเข้าถึงและการใช้ไปยังพื้นที่ชนบทห่างไกลออกไป ใน พ.ศ. 2560 รัฐบาลได้เริ่มทำโครงการ ‘ประเทศไทย 4.0’ ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โครงการทั้งหมดนี้มีเป้าหมายที่จะขยายโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลคุณภาพสูงทั่วประเทศไทย ทำให้ทุกคนเข้าถึงได้ มีบริการอยู่ทั่วไป และสามารถซื้อหาจับจ่ายได้ โครงการเน็ตประชารัฐหรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงสำหรับหมู่บ้าน ประกอบด้วยสองส่วน ได้แก่ เน็ตประชารัฐ¹⁴ และเน็ตชายขอบ ซึ่งหมายความว่า รัฐบาลไทยมีเจตจำนงที่จะทำให้แพร่หลายจนทุกคนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้

ในประเทศไทย เทคโนโลยีการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง โทรศัพท์มือถือ และโทรศัพท์สมาร์ทโฟน มีราคาที่ต้องจ่ายได้และมีให้บริการทั่วไปในทุกภาคส่วนของสังคม ยกเว้นพื้นที่ห่างไกลบางแห่งและพื้นที่ชนบท (ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ รวมทั้งพื้นที่ห่างไกลออกไปอีกที่มีการจำกัดการใช้เช่นชายแดนใต้) ประชากรส่วนใหญ่จ่ายค่าสมาชิกให้กับบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและวิธีการทั่วไปที่จะใช้อินเทอร์เน็ตคือผ่านการใช้โทรศัพท์มือถือส่วนตัว การสำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2561 ชีวร้อยละ 68 ของครัวเรือนในประเทศเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตจากที่บ้าน มีการขยายตัวการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างรวดเร็วแต่เกือบทั้งหมดกระจุกตัวแต่เฉพาะในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ โดยพื้นที่ห่างไกลออกไปที่ชายแดนใต้มีอินเทอร์เน็ตใช้อย่างจำกัด

13 โปรดอ่าน โดยเฉพาะแหล่งการศึกษาแบบเปิดที่เว็บไซต์ oer.learn.in.th และข้อมูลสาธารณะแบบเปิดที่เว็บไซต์ data.go.th

14 <http://netpracharat.com>

ข้อมูลระบุว่า มีผู้หญิงอินเทอร์เน็ตที่น้อยกว่าผู้ชายเล็กน้อย นอกจากนี้ มากกว่าร้อยละ 80 ของผู้ที่อายุระหว่าง 15–34 ปี แต่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของบุคคลที่อายุมากกว่า 50 ก็ใช้อินเทอร์เน็ตเช่นกัน ฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่มีเหตุผลรองรับว่าควรให้ความสำคัญกับการอบรมการใช้อินเทอร์เน็ตสำหรับผู้สูงอายุเป็นลำดับแรก โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ส่วนมากอยู่ในพื้นที่ห่างไกลออกไปในชุมชนชนบท ในขณะที่ประชากรที่อายุน้อยกว่ามักจะย้ายออกเพื่อเข้าเมืองมาหางานทำ

จำนวนโดเมนในประเทศไทยโตขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง บริษัท ที.เอช.นิค จำกัด (THNIC) เป็นผู้ให้บริการจดทะเบียนโดเมนอย่างเป็นทางการรายเดียวที่ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนโดเมนชั้นนำในประเทศไทย (.th) มีข้อมูลว่าในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 มีการจดทะเบียนชื่อโดเมนทั้งสิ้น 72,224 ชื่อ ซึ่งเพิ่มขึ้นจาก 67,505 ชื่อที่จดทะเบียนไปในเดือนมกราคม พ.ศ. 2561 การจดทะเบียนชื่อโดเมนจะเป็นตัวอักษรภาษาไทยหรืออย่างภาษาตะวันตกก็ได้ แต่คนไทยและภาคธุรกิจส่วนมากเลือกที่จะจดทะเบียนเว็บไซต์เป็นภาษาอังกฤษ แสดงว่าคนไทยส่วนมากคาดหวังว่าจะใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาตินั่นเอง ภาษาหลักที่มีอยู่ในบริการออนไลน์ชั้นนำ ได้แก่ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งครอบคลุมร้อยละ 95 ของประชากร แต่การบริการดิจิทัลยังไม่ค่อยจะมีบริการภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยสักเท่าไรนัก เว้นเสียแต่บริการธนาคาร เช่น ตู้จ่ายเงินอัตโนมัติ ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดน (ภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้) การใช้ภาษาถิ่น เช่น ม้ง กะเหรี่ยง เขมร ลาว ฯลฯ จะช่วยให้บุคคลที่ใช้ภาษาเหล่านั้นเข้าถึงบริการภาครัฐได้มากขึ้น จังหวัดชายแดนใต้ในภูมิภาคที่มุสลิมอาศัยอยู่ เช่น นราธิวาส ปัตตานี และยะลา มีประชากรส่วนใหญ่ที่ใช้ทั้งภาษามลายูและภาษายาวีปะปนกันไป การไม่มีบริการในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของกลุ่มนี้ส่งผลกระทบต่ออย่างมากจนนำไปสู่ความไม่พึงพอใจและความรุนแรง

มีการบรรจุทักษะ ICT และอินเทอร์เน็ตเข้ามาในหลักสูตรประจำชาติที่แบ่งออกเป็น 8 พื้นที่การเรียนรู้ แต่ทว่ายังไม่ค่อยมีแหล่งความรู้ด้าน ICT และยังไม่ค่อยมีอาจารย์ที่ผ่านการอบรมมากนักที่สอนที่สถาบันที่ตั้งอยู่นอกเมืองใหญ่ แม้ว่าจะมีการรณรงค์ระดับชาติมาหลายครั้ง นับตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2533 ก็ตาม ในส่วนของระดับอุดมศึกษา หลักสูตรเรื่อง ICT จะขึ้นอยู่กับมหาวิทยาลัยและข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง มีการเรียนการสอนโปรแกรมเรื่องการรู้จักสื่อและสารสนเทศอย่างจำกัด แต่ความตระหนักรู้ของสาธารณะจะมากขึ้นเรื่อยๆ กับการที่ประชาชนมีความเข้าใจแนวคิดและประเด็นที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล รัฐบาลไทยมีนโยบายและทางปฏิบัติเพื่อประกันให้คนพิการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ กสทช.มีโครงการจำนวนมากที่ตอบสนองความต้องการของคนพิการ แต่น่าเสียดายที่ว่าแหล่งข้อมูลที่จัดทำให้โครงการเหล่านี้มีจำกัดและเครื่องมือที่หากมีก็ล้าสมัยไปเสียแล้ว

หลักการ M – มาจากคำว่า Multi-stakeholder participation ที่แปลว่า การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

หัวข้อ ก. – นโยบายด้านกฎหมายและกรอบข้อบังคับ

หัวข้อ ข. – การอภิบาลอินเทอร์เน็ตแห่งชาติ

หัวข้อ ค. – การอภิบาลอินเทอร์เน็ตระดับนานาชาติและภูมิภาค

พัฒนาการของอินเทอร์เน็ตขึ้นอยู่กับลักษณะว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงไร ควรพิจารณาการมีส่วนร่วมว่าเป็นไปโดยสมคูลอย่างแท้จริงหรือไม่และครอบคลุมความสนใจจากทุกภาคส่วนในวงการผู้ที่เกี่ยวข้อง มิใช่เพียงแต่เฉพาะเรื่องที่เป็นประเด็นโดดเด่นและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาอินเทอร์เน็ตอยู่แล้วเท่านั้น

ประเทศไทยมีแผนแม่บทพัฒนา ICT ที่ครอบคลุมอย่างครบวงจร ITU ได้รับรองแผนแม่บท พ.ศ. 2544–2553 ของประเทศไทยว่าเป็น ‘ต้นแบบที่ดีเพื่อการพัฒนโทรคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ / สภาพกฎระเบียบที่เอื้อต่อ ICT’¹⁵ ความโปร่งใสและความรับผิดชอบเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ธรรมาภิบาลของแนวนโยบาย ICT ของประเทศไทย (พ.ศ. 2544–2563) ซึ่งกล่าวถึงเรื่องมาตรฐานความเปิดกว้างและข้อมูลรัฐบาลที่เปิดกว้างด้วย ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติผ่านพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 ที่กำหนดแผนยุทธศาสตร์พัฒนาชาติ 20 ปี ผลงานชุดแรก ๆ คือ โครงการ ‘เน็ตประชารัฐ’ ที่ช่วยให้พื้นที่ชนบทสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ต

มีสถาบันหลักทั้งหมด 4 แห่งที่ตรวจสอบความรับผิดชอบของรัฐ แต่ทว่ากลับถูกลดทอนบทบาทให้ถดถอยลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 บัญญัติเป็นการเฉพาะให้มีหน่วยงานรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ เป็นบริษัทมหาชน กล่าวคือ ไม่มีสถานะเป็นหน่วยงานของรัฐ เพื่อที่จะไม่สามารถเรียกร้องความรับผิดชอบได้ของรัฐบาลรวมถึงไม่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายแรงงาน¹⁶

15 <https://www.itu.int/en/ict-sdg-award/2015/Pages/thailand.aspx>

16 มูลนิธิมานุษยะ, พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศไทย: กฎหมายที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เพื่อคุ้มครองเสรีภาพและความเป็นส่วนตัวออนไลน์ พร้อมกับแก้ปัญหาภัยคุกคามทางไซเบอร์ (2562; 31)

รัฐบาลไทยได้ออกนโยบายและสร้างกลไกให้สาธารณะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่ามีนโยบายใดบ้างที่เป็นผลจากการปรึกษาหารือดังที่กล่าวมา ปัจจุบันนี้ ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและนักกิจกรรมออนไลน์ชาวไทยสามารถใช้แพลตฟอร์มส่งเรื่องร้องเรียนทางออนไลน์และยังสามารถใช้พีเจอาร์ที่ไม่เปิดเผยตัวตนอย่างเช่นแฮชแท็ก (#) เพื่อเชื่อมโยงกับบุคคลที่มีความคิดคล้ายกัน และใช้เป็นช่องทางรวมตัวเพื่อวางแผนนโยบายสาธารณะอีกด้วย

มีกลุ่มวิชาชีพและกลุ่มภาคประชาสังคมเพียงไม่กี่กลุ่มที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายอินเทอร์เน็ตแห่งชาติ แต่ก็เป็นไปได้ที่ปะติดปะต่อกันหรือมีเวลาจำกัด จึงทำให้ไม่อาจสร้างผลกระทบในประเด็นนโยบายอินเทอร์เน็ตและการอภิบาลอินเทอร์เน็ต การพัฒนาอินเทอร์เน็ตแห่งชาติและกระบวนการนิติบัญญัติที่อยู่ภายใต้อำนาจของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

ในอดีต รัฐบาลไทยเคยส่งผู้แทนเข้าร่วมการประชุมนานาชาติเรื่องอินเทอร์เน็ตอย่างกรณีหรือรัน (อาทิ กรรมการ ITU, องค์การความร่วมมือด้านการจัดสรรชื่อและหมายเลขทางอินเทอร์เน็ต Internet Corporation for Assigned Names and Numbers หรือ ICANN) กระทั่ง พ.ศ. 2560 ที่เข้าร่วมน้อยลงและส่งผู้แทนในตำแหน่งระดับรองลงไปเข้าร่วมงาน ส่วนสมาชิกของภาคประชาสังคม โดยเฉพาะที่ทำงานเรื่องสิทธิและเสรีภาพออนไลน์ก็ทำงานแข็งขันอย่างมากที่สุด อย่างเช่นเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมนานาชาติเรื่อง ICT และอินเทอร์เน็ต อนึ่ง ประเทศไทยได้จัดการประชุมการอภิบาลอินเทอร์เน็ตแห่งชาติใน พ.ศ. 2558 โดยนับเป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้าย

หลักการ X – มาจากคำว่า Cross-cutting indicators ที่หมายถึง ตัวชี้วัดข้ามหลักการ

- หัวข้อ ก. – เพศสภาพ
- หัวข้อ ข. – เด็ก
- หัวข้อ ค. – การพัฒนาอย่างยั่งยืน
- หัวข้อ ง. – ความไว้วางใจและความปลอดภัย
- หัวข้อ จ. – กฎหมายและมิติด้านจริยธรรมทางอินเทอร์เน็ต

หลักการ X คือ รวมหัวข้อ 5 เรื่องที่มีตัวชี้วัดข้ามหลักการเอาไว้ด้วยกัน ได้แก่ เพศสภาพ เด็ก การพัฒนาอย่างยั่งยืน ความไว้วางใจและความปลอดภัย กฎหมายและมิติด้านจริยธรรมทางอินเทอร์เน็ต มิติตามที่ได้กล่าวมามีความสำคัญยิ่งต่อประสิทธิภาพ กล่าวคือ สามารถใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อส่งเสริมสิทธิและการพัฒนา รวมทั้งจำเป็นที่จะต้องประเมินภาพทั่วไปของสภาวะแวดล้อมการพัฒนาอินเทอร์เน็ตภายในประเทศด้วย

ในประเทศไทย ทั้งชายและหญิงต่างสามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้โดยเท่าเทียมและอย่างเสรี สำหรับการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการสร้างความตระหนักรู้ไม่ปรากฏว่ามีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศในทางดิจิทัลที่สำคัญ แต่ทั้งนี้ ไม่จำเป็นเสมอไปว่าจะเว็บไซต์และแอปพลิเคชันจะให้ความสำคัญกับความสนใจของผู้หญิงเท่ากับความสนใจของผู้ชาย มีผู้หญิงเป็นสมาชิกของผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบเรื่องอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย (สทอ., กสทช., ดศ.) แต่ก็ยังมีผู้หญิงต่ำกว่าครึ่งหนึ่งที่เป็นสมาชิกทำเนียบผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง¹⁷ แม้ว่าสิทธิสตรีจะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคตามกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีหลักฐานจำนวนมากที่ชี้ให้เห็นว่ายังมีอคติทางเพศและความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกิดขึ้นในช่องทางออนไลน์อยู่

ต่อมาใน พ.ศ. 2560 ได้มีการผ่านแนวนโยบายแห่งชาติ ในหัวข้อ ‘ยุทธศาสตร์คุ้มครองและปกป้องเด็กจากการใช้สื่อออนไลน์ พ.ศ. 2560–2563’ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างระบบและกลไกภายใน พ.ศ. 2563 ที่ส่งเสริมความเข้าใจดิจิทัลของเด็กและเยาวชน รวมถึงเรื่องความปลอดภัยและการใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์โดยอาศัยกฎหมายและการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ บริษัทผู้ให้บริการโทรคมนาคมชั้นนำอย่าง ดีแทค (DTAC) ได้พัฒนาโครงการอินเทอร์เน็ตปลอดภัยสำหรับเด็ก ในทางปฏิบัติจริงก็สอดรับเป้าหมายและเหตุผลหลักของแนวนโยบายและโครงการที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง กล่าวคือ มีการสร้างพลังให้เยาวชนรู้เท่าทันการท่องโลกออนไลน์ควบคู่ไปด้วย

ICT และอินเทอร์เน็ตเป็นแกนกลางของยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติของประเทศไทยในหลายเรื่อง และในชีวิตประจำวัน ประชาชนเองก็สามารถใช้บริการออนไลน์ที่จำเป็นได้ จากการสำรวจใน พ.ศ. 2561 พบว่าบุคคลที่อายุมากกว่า 19 ปี ร้อยละ 14.1 ใช้เว็บไซต์ของรัฐบาล, ร้อยละ 7.8 ทำธุรกรรมธนาคารออนไลน์, ร้อยละ 7.7 ซื้อของออนไลน์, และร้อยละ 0.7 ใช้บริการการศึกษาออนไลน์ นอกเหนือจากนี้ ยังได้สำรวจภาคธุรกิจด้วยพบว่า ร้อยละ 29.6 ใช้อินเทอร์เน็ต, ร้อยละ 4.9 ขายสินค้าหรือบริการออนไลน์ ทั้งนี้ มีหน่วยงานหลายส่วนจากภาครัฐ ภาคประชาสังคม

17 สทอ.: 4 ใน 9 ของสมาชิกทำเนียบผู้บริหารเป็นผู้หญิง – สทอ. Internet User Profile 2561, กสทช.: 1 ใน 9 ของกรรมการใน พ.ศ. 2561 เป็นผู้หญิง <https://www.nbtc.go.th/About/Commissioners/CommitteeProfile54.aspx>, ดศ.: 6 ใน 15 ของผู้บริหารระดับสูง พ.ศ. 2563 เป็นผู้หญิง – <https://www.mdes.go.th/about>

และภาคเอกชน ที่ติดตามกิจกรรมทางอินเทอร์เน็ต ขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-waste)¹⁸ ในประเทศไทยได้ทวีความสำคัญเป็นประเด็นระดับชาติและระดับนานาชาติ และยังคงสำคัญต่อการรีไซเคิลโลหะหายาก แต่ทั้งนี้ก็เสี่ยงจะเป็นพิษต่อทั้งสิ่งแวดล้อมและคนทำงาน¹⁹ ทั้งภาครัฐและบริษัทโทรคมนาคมต่างตอบสนองต่อประเด็นนี้แล้วบ้างแต่ยังคงจะต้องดำเนินการอีกมาก

ส่วนใหญ่จะกำหนดยุทธศาสตร์การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติอยู่ในพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ซึ่งมีผลบังคับใช้ใน พ.ศ. 2562 ประเทศไทยได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานการรักษาความปลอดภัยคอมพิวเตอร์ (Computer Emergency Response Team หรือ CERT) ประจำชาติขึ้นมา โดยใช้ชื่อว่า ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์ประเทศไทย (ไทยเซิร์ต หรือ ThaiCERT)²⁰ นอกจากนี้ ยังมีอุตสาหกรรมอื่น ๆ อีกจำนวนเล็กน้อยที่จัดตั้ง CERT ขึ้นมาเช่นกัน ศูนย์ประสานงานความมั่นคงปลอดภัยเทคโนโลยีสารสนเทศภาคการธนาคาร (Thailand Banking Sector Computer Emergency Response Team หรือ TB-CERT) ของธนาคารพาณิชย์ เป็น CERT ที่จัดตั้งโดยหน่วยงานที่ไม่ใช่รัฐบาลที่เข้มข้นมากที่สุด โดยเกิดจากความร่วมมือของสถาบันการเงิน 15 แห่งที่ได้สนับสนุนโดยสมาคมธนาคารไทย²¹ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา พบว่ามีการเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาตหลายครั้งในทั้งสถาบันภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นภัยต่อเครือข่ายและความปลอดภัยของข้อมูลของประชาชน โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีความตระหนักรู้เรื่องความปลอดภัยไซเบอร์เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะเรื่องการส่งข้อความส่วนตัวและธุรกรรมทางการเงิน แต่ยังมีข้อท้าทายสำคัญที่จะนำความตระหนักรู้ไปใช้จริงในทางปฏิบัติเพื่อคุ้มครองตนเองและผู้อื่น

รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย พ.ศ. 2564 ของ สฟธอ. พบว่าปัญหาการใช้อินเทอร์เน็ต 3 อันดับแรก คือ ปัญหาเดียวกันกับ พ.ศ. 2562 ไม่ว่าจะเป็นจำนวนโฆษณาออนไลน์ที่น่ารำคาญ (ร้อยละ 76.6) การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตล่าช้า/ความเร็วอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 72.9) และความเคลือบคลุมของข้อมูลที่ไม่เสถียร (ร้อยละ 48.9)²² ทั้งนี้ ยังไม่มีรายงานที่ชัดเจนว่ามีกลไกรองรับที่ใช้เพื่อรายงานการคุกคามออนไลน์หรือการละเมิดในแพลตฟอร์มที่ดำเนินการโดยผู้ให้บริการออนไลน์ในท้องที่ แม้ว่าบริการออนไลน์บางส่วนของในท้องที่จะมีให้กดแจ้งขึ้นการรายงานก็ตามแต่ฟังก์ชันดังกล่าวมีไว้เพื่อการรายงานเนื้อหาที่เป็นการประทุพผิด เช่น การละเมิดลิขสิทธิ์ คำหยาบ การยุยงปลุกปั่น และการหมิ่นประมาทมากกว่าจะรองรับกรณีละเมิดหรือการคุกคามโดยเฉพาะ มีข้อสังเกตว่ามีการรวบรวมสถิติเกี่ยวกับการคุกคามออนไลน์ไว้อย่างประปรายและเป็นเพียงบางช่วงเวลาเท่านั้น อีกทั้งดำเนินการโดยคนละองค์กรที่ทำเพื่อวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

รัฐบาล

- **สิทธิ** รัฐบาลควรพยายามลดข้อจำกัดเรื่องเสรีภาพในการแสดงออกรวมทั้งกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพลงให้น้อยที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิและมาตรฐานระหว่างประเทศ
- รัฐบาลควรบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลฉบับใหม่และสนับสนุนเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลให้มีความเป็นอิสระ
- ควรแก้ไขพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ เพื่อป้องกัน ‘สาธารณประโยชน์’ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรายงานข่าวโดยนักข่าวมีอาชีพและก็เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศด้านเสรีภาพสื่อ²³
- รัฐบาลควรยกระดับสิทธิทางวัฒนธรรมโดยการให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมความหลากหลายของการแสดงออกทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2548 (The 2005 Convention on the Diversity of Cultural Expressions) ของยูเนสโก นอกจากนี้ สามารถนำข้อเสนอแนะเรื่องสถานภาพของศิลปิน พ.ศ. 2523 ของยูเนสโกไปปฏิบัติอีกด้วย²⁴

18 E-waste คือ เครื่องมือ ICT และอิเล็กทรอนิกส์ที่ถูกทิ้ง ซึ่งอาจเป็นแหล่งสำคัญเพื่อนำไปรีไซเคิลหาธาตุหายากรวมถึงโลหะ เช่น กัมมันตภาพรังสีโคบอลต์

19 สำหรับกรณีของประเทศไทย เรื่อง E-waste ที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ โปรดอ่าน R. Seith et al ‘Self-Reported Health and Metal Body Burden in an Electronic Waste Recycling Community in Northeastern Thailand’ *J Occup Environ Med.* (2562) 61.11, หน้า 905-909.

20 <https://www.thaicert.or.th>

21 <https://www.facebook.com/TB-CERT-217387235466490/>

22 รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย พ.ศ. 2562 – 2563 2019-2020, อนุเคราะห์ข้อมูลโดย สฟธอ.

23 Article 19 ได้จัดทำข้อเสนอแนะในเรื่องนี้ โปรดอ่าน *Thailand: Computer Crime Act; legal analysis* (มกราคม 2560)

24 โปรดอ่าน <https://en.unesco.org/creativity/governance/status-artist> และหน้าอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอนุสัญญาต่าง ๆ

- **ความเปิดกว้าง** รัฐบาลไทยควรปรับปรุงให้เว็บไซต์รัฐบาลให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ รวมถึงเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาทรัพยากรทางการศึกษา ข้อมูลสาธารณะหรือข้อมูลเปิด และรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์
- อีกไม่นาน รัฐบาลไทยจะออกใบอนุญาตสำหรับบริการ 5G จึงควรเลือกเฟ้นผู้ให้บริการที่หลากหลายโดยรอบคอบ เพื่อขยายการแข่งขันทางการตลาดและกระตุ้นให้มีนวัตกรรมใหม่ ๆ เพราะประเทศกำลังก้าวไปสู่ ‘Internet of Things’ (เทคโนโลยีเชื่อมต่ออุปกรณ์เข้ากับอินเทอร์เน็ต)
- ประเทศไทยสามารถดำเนินการเพิ่มเติมเพื่อขยายการใช้ IXP (ศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลอินเทอร์เน็ต หรือ Internet Exchange Point) ให้มีประสิทธิภาพขึ้นและการนำ IPv6 (มาตรฐานการสื่อสารระหว่างประเทศล่าสุดที่ใช้สำหรับรับส่งชุดข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต หรือ Internet Protocol Version 6) มาใช้ ซึ่งจะช่วยปรับปรุงความสามารถของประเทศไทยในการแลกเปลี่ยนระดับสากลรวมถึงพัฒนาระบบ E-payment เพิ่มจากกำลังซื้อจากในประเทศ ทำให้ได้ประโยชน์จาก 5G และ ‘Internet of Things’ มากขึ้น
- รัฐบาลควรริเริ่มออกนโยบายเครือข่ายที่เป็นกลาง (Net neutrality) เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ทั้งนี้เพื่อประกันให้มีบริการที่มีคุณภาพ เสรีภาพในการแสดงออก และการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม สำหรับผู้ใช้อินเทอร์เน็ตชาวไทย
- **ความสามารถในการเข้าถึง** รัฐบาลต้องดำเนินการริเริ่มต่อไปที่จะเชื่อมโยงเข้าหาชุมชนท้องถิ่นและควรนำความต้องการเฉพาะของชุมชนท้องถิ่นมาพิจารณา เช่น การมีแอปพลิเคชัน/โปรแกรมสำหรับการเข้าถึงราคาในตลาดท้องถิ่นหรือการทดสอบผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ออกใหม่
- รัฐบาลควรพยายามอย่างเต็มความสามารถที่จะลดค่าใช้จ่ายในพื้นที่ชนบท ควรเน้นการให้เงินอุดหนุนแก่ผู้บริโภคมากกว่าจะให้ผู้ผลิตสินค้าและวัตถุดิบ ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้มีตัวเลือกและให้อุปสงค์ที่เพิ่มขึ้น
- รัฐบาลควรสนับสนุนการพัฒนาโทรศัพท์มือถือและบริการที่ตอบสนองความต้องการของคนพิการและชนกลุ่มน้อยอย่างต่อเนื่อง
- รัฐบาลควรสนับสนุนกลุ่มที่ใช้ภาษาชนกลุ่มน้อย เช่น ม้ง กะเหรี่ยง เขมร ลาว และอื่นๆ ในบริการดิจิทัลเพื่อช่วยให้การเข้าถึงบริการต่างๆ ของรัฐ
- รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการจัดอบรมอินเทอร์เน็ตสำหรับผู้สูงอายุเป็นลำดับแรก
- รัฐบาลควรสนับสนุนสำนักงานสถิติแห่งชาติให้ดำเนินการต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง ให้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยให้ทำการสำรวจครัวเรือนประจำปีเกี่ยวกับการใช้และการเข้าถึง ICT และอินเทอร์เน็ตสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส (เช่น ชนกลุ่มน้อย, ผู้พิการ) ประการที่สอง ให้สำรวจทักษะการใช้ ICT ของผู้ใหญ่และเยาวชนโดยครบถ้วนสมบูรณ์ตามมาตรฐานสากลในปัจจุบัน²⁵ ประการที่สาม ให้ประกันว่าได้จำแนกข้อมูลทั้งหมดตามเพศสภาพเพื่อให้การวิเคราะห์ตามเพศสภาพเป็นไปอย่างแม่นยำ
- **ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย** มีข้อเสนอให้ ดศ. สนับสนุนการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแห่งชาติที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการอภิบาลอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาโยบายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต
- ควรมีการประชุมนโยบายอินเทอร์เน็ตอย่างน้อยปีละครั้ง การตัดสินใจของที่ประชุมจะไม่มีความผูกมัดกับฝ่ายใด อย่างไรก็ตาม การประชุมจะต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อให้เห็นว่าทุกฝ่ายได้ฟังทรรศนะของแต่ละฝ่ายโดยเรียบร้อยแล้ว
- เว็บไซต์ของรัฐบาลที่ใช้สำหรับการรักษาหรือสาธารณะควรเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้นและควรจัดเตรียมคำอธิบายข้อมูล (Metadata) เพิ่มเติมเพื่อช่วยเหลือผู้ใช้งาน นอกจากนี้ควรมีเครื่องมือเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้งานกลั่นกรองความคิดเห็นและหารือเกี่ยวกับปัญหาด้านนโยบายกับเจ้าหน้าที่
- รัฐบาลไทยควรมีส่วนร่วมทั้งในเวทีระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคเกี่ยวกับการอภิบาลอินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่องโดยการเสนอชื่อผู้แทนระดับสูง รัฐบาลควรสนับสนุนภาคประชาสังคมให้มีส่วนร่วมในการอภิบาลอินเทอร์เน็ตและในเวทีระหว่างประเทศ เช่น ICANN
- การปรึกษาหารือในประเด็นอินเทอร์เน็ตควรครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากยิ่งขึ้น เช่น ขยายไปยังภาคส่วนธุรกิจในวงกว้างมากขึ้นเพื่อส่งเสริม E-commerce รวมถึงองค์กรผู้บริโภคต่าง ๆ เพื่อแสวงหาโอกาสเพิ่มเติมในการกำกับดูแลทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-governance) การสร้างชุมชนออนไลน์และให้บริการแก่ผู้ที่จำเป็นมากที่สุด
- รัฐบาลควรประชาสัมพันธ์เรื่องการพัฒนาอินเทอร์เน็ตล่วงหน้าตามที่เสนอโดยเร็ว เพื่อให้มีการอภิบาลอย่างเต็มรูปแบบในสื่อและเวทีสาธารณะอื่นๆ ทั้งนี้อาจใช้การสำรวจความคิดเห็นมาพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะก็ได้
- รัฐบาลควรร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น ยูเนสโก, ITU และหน่วยงานอื่นขององค์การสหประชาชาติ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้วิธีการดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรื่องการอภิบาลอินเทอร์เน็ตระดับชาติและการพัฒนา นโยบาย รวมถึงเพื่อสนับสนุนการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาด้วย

25 เป็นไปตามที่รายงานตัวชี้วัด SDG 4.4.1 และ 4.4.2 (SDG หรือ Sustainable Development Goals เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน) เรียกร้องให้มี ตามมาตรฐานสหภาพยุโรปตามที่ ITU และ สถาบันด้านการจัดเก็บสถิติข้อมูลของยูเนสโก (UNESCO Institute for Statistics) ได้นำมาใช้

- **ตัวชี้วัดข้ามหลักการ** ควรใช้กฎหมายควบคุมพฤติกรรมออนไลน์เพื่อสนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศและการสร้างพลังให้ผู้หญิง
- รัฐบาลควรเป็นแบบอย่างด้วยการดำเนินการอย่างรวดเร็ว ดำเนินการให้ตำแหน่งในระดับของผู้มีอำนาจตัดสินใจประกอบด้วยชายหญิงจำนวนเท่ากัน
- เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ปรากฏข้อมูลที่เพียงพอเกี่ยวกับสถานที่ของ ICT ในโรงเรียน กรณีนี้เป็นเรื่องสำคัญยิ่งเนื่องจากจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเพื่อประเมินตามตัวชี้วัด SDG ระดับโลก หน่วยงานการศึกษาหรือสำนักงานสถิติแห่งชาติควรเข้ามาดำเนินการในเรื่องนี้
- ยังขาดข้อมูลเรื่องการรับรู้เรื่องอินเทอร์เน็ตของเด็ก ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ใช้ทั้งประเมินความต้องการและระบุประเด็นอ่อนไหวและการคุกคาม สำนักงานสถิติแห่งชาติหรือผู้ให้บริการโทรคมนาคมสามารถเข้ามาดำเนินการเรื่องนี้
- จำเป็นต้องบังคับใช้กฎหมายใหม่เรื่องการปกป้องข้อมูลและ E-waste โดยครบถ้วนและรอบคอบ เพื่อปรับปรุงเรื่องความยั่งยืนและความปลอดภัยสำหรับกิจกรรมออนไลน์
- การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อธุรกิจยังคงเป็นไปโดยจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มบริษัทขนาดเล็ก รัฐบาลจึงควรดำเนินการตามโครงการเพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้มีการใช้อินเทอร์เน็ตอันจะเสริมสร้างเรื่องความยั่งยืน เช่น การบริหารจัดการทางออนไลน์และการร่วมใจลดการเดินทางไปทำงาน

ภาคประชาสังคม

- **สิทธิ** การที่ภาคประชาสังคมช่วยกันติดตามเฝ้าดูประเด็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตอย่างเป็นระบบและโดยพร้อมเพรียงจะช่วยสร้างผลกระทบต่อนโยบายของรัฐบาลอย่างชัดเจนขึ้น อีกทั้งพัฒนาโยบายที่พัฒนาโดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์
- ภาคประชาสังคมควรรายงานเรื่องการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลใหม่และการละเมิดความเป็นส่วนตัวส่วนตัวโดยรัฐบาลและเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า
- ภาคประชาสังคมควรรายงานเรื่องการบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ฉบับใหม่ ลักษณะของวิกฤติที่ได้รับการแก้ไขและความเป็นอิสระจากกระบวนการทางการเมือง
- **ความเปิดกว้าง** องค์กรภาคประชาสังคมควรณรงค์ให้มี Open Access เพื่อให้ความรู้และการแก้ปัญหาแบบเปิดกว้างให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและต่อยอดความคิดริเริ่มของไทยในช่วงแรกที่ยังเน้นด้านการเกษตร สุขภาพ และการศึกษา
- **ความสามารถในการเข้าถึง** แม้บริการจะราคาถูกลงและมีสภาพแวดล้อมทางการค้าที่เปิดกว้างก็ตาม แต่ปัญหาความสามารถในการเข้าถึงของประเทศไทยยังคงเป็นเรื่องกลุ่มประชากรที่ ‘ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง’ รัฐบาลได้ออกโครงการเน็ตประชารัฐเพื่อแก้ไขความล่าช้าของบริการในปัจจุบันในพื้นที่ชนบท แต่บริการ 5G ที่กำลังพัฒนาจะแบ่งแยกเมืองใหญ่และชนบทให้เหลื่อมล้ำไปอีก จึงต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากกลุ่มภาคประชาสังคมเพื่อประกันว่าชุมชนท้องถิ่นยังคงได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
- ภาคประชาสังคมควรสนับสนุนรัฐบาลและแนะนำการฝึกอบรม อีกทั้งสร้างความคุ้นชินให้กับคนในชนบทและผู้สูงอายุ โดยเน้นให้มีแอปพลิเคชันและบริการที่เป็นประโยชน์สำหรับชุมชนโดยเฉพาะ (เช่น การเข้าถึงตลาดในพื้นที่ห่างไกล, ระบบการจัดการฟาร์ม) และสนับสนุนให้มีภาษาท้องถิ่นใน แอปพลิเคชัน/บริการ โดยเฉพาะในจังหวัดภาคเหนือและจังหวัดชายแดนภาคใต้
- **ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย** ภาคประชาสังคมควรณรงค์และริเริ่มให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระดับชาติ เพื่อเป็นผู้นำการอภิปรายระดับชาติเกี่ยวกับนโยบายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต
- กลุ่มภาคประชาสังคมควรประสานงานและร่วมมือพยายามให้คำติชมกับรัฐบาลในการบัญญัติกฎหมายฉบับต่อไปรวมถึงการพัฒนา นโยบายด้วย
- กลุ่มภาคประชาสังคมควรพิจารณาว่าจะร่วมกันทำงานอย่างไรเพื่อให้แน่ใจว่าความคิดเห็นของพวกเขาจะไปถึงรัฐบาล ชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น สมาคมอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง
- ภาคประชาสังคมควรมีส่วนร่วมในวงกว้างอย่างต่อเนื่องในการประชุมระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคเรื่องอินเทอร์เน็ต
- **ตัวชี้วัดข้ามหลักการ** วิธีหนึ่งที่จะช่วยประกันสิทธิสตรีได้ดียิ่งขึ้น คือ การประสานงานของกลุ่มสตรีในภาคประชาสังคมให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งควรควบคู่ไปกับการทำงานของกลุ่มภาคประชาสังคมจำนวนมากขึ้นที่กว่าเดิมที่เอาแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องเพศสภาพมาใช้ในงาน
- เด็กในประเทศไทยมีประสบการณ์ใช้กับอินเทอร์เน็ตตั้งแต่อายุยังน้อยมาก กลุ่มภาคประชาสังคมและครอบครัวต้องการการสนับสนุนอย่างมากในการแก้ไขปัญหาการแสวงประโยชน์ การกลั่นแกล้งรังแก และการคุกคามออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจเป็นเด็กที่อาศัยอยู่นอกเมืองใหญ่ที่อาจไม่ค่อยพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายเหล่านี้ ดังนั้น การพร้อมให้การสนับสนุนเด็กมากขึ้นในการทำกิจกรรมออนไลน์ในพื้นที่ท้องถิ่นและชนบทอย่างเต็มที่ จะช่วยแก้ไขปัญหานี้

ภาคเอกชนและวงการเทคโนโลยี

- **สิทธิ** ภาคเอกชนควรเผยแพร่รายงานผลการดำเนินงานเกี่ยวกับแนวคิดริเริ่มของรัฐบาลเป็นประจำ เพื่ออำนวยความสะดวกให้บริษัทต่าง ๆ รับผิดชอบต่อเนื้อหาออนไลน์ และปฏิบัติตามเมื่อรัฐบาลขอข้อมูลตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์และพระราชบัญญัติความปลอดภัยทางไซเบอร์
- เพื่อให้สิทธิตามกฎหมายไทยได้รับการเคารพ ภาคเอกชนควรทำหน้าที่ของตน ดังต่อไปนี้
 - เจ้าของข้อมูลควรมีสิทธิเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของตนและควรปฏิบัติตามคำขอทันที หากประชาชนขอข้อมูลของตนหรือขอให้ลบข้อมูลออก
 - ควรนำมาตรฐานการคุ้มครองระหว่างประเทศและมาตรฐานความเปิดกว้างมาใช้ในการทำธุรกรรมเพื่อให้ประกันให้กิจกรรมมีความโปร่งใสและให้ลูกค้าสามารถถ่ายโอนข้อมูลระหว่างแพลตฟอร์มได้
 - ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตตลอดจนบริษัทอื่น ๆ ควรเผยแพร่และส่งเสริมสิทธิของลูกค้าในการเข้าถึงข้อมูลและแจ้งให้ทราบเรื่องข้อมูลที่ถ่ายโอนไปยังรัฐบาล
- ผู้ให้บริการแพร่ภาพกระจายเสียงภาคเอกชนและแพลตฟอร์มออนไลน์ควรสนับสนุนเสรีภาพในการแสดงออกของนักข่าวรวมถึงบล็อกเกอร์
- **ความเปิดกว้าง** แม้ว่าจะเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ด้วยราคาถูก แต่ก็ยังจำเป็นต้องสนับสนุนการพัฒนามาตรฐานของ Open Source ให้ก้าวไกลกว่าโปรแกรมของรัฐบาลเรื่อง E-payment และการออกตั๋ว 2 ภาคส่วนที่มีศักยภาพ ได้แก่
 - สุขภาพ ใน พ.ศ. 2550 ประเทศไทยเป็นประเทศผู้นำในยุคแรก ๆ ที่ให้ความสำคัญกับ HospitalOS (ซอฟต์แวร์เพื่อพัฒนางานโรงพยาบาล)²⁶ ประเด็นที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม คือ การตระหนักรู้เรื่องสาธารณสุขและสุขอนามัยในชุมชนทางไกล
 - การเกษตร มีการพัฒนาระบบการจัดการฟาร์มขนาดเล็กอยู่หลายระบบที่นำ Open Source เข้ามาช่วย ศักยภาพในการจัดการทางไกลมีความสำคัญ เพราะฟาร์มหลายแห่งในประเทศไทยเป็นกิจการที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่นและมีแนวโน้มสูงกว่าคนรุ่นใหม่ที่ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองแทน
- ควรใช้โอกาสทางการค้าด้านการเกษตร สุขภาพ และการศึกษา เพื่อขยายประโยชน์การบริการออนไลน์ไปยังพื้นที่ห่างไกลของประเทศที่บริการอินเทอร์เน็ตยังไม่เพียงพอ เช่นเดียวกับชนกลุ่มน้อยที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยมาแต่กำเนิด
- สำหรับการขนส่งสาธารณะ ภาคเอกชนควรใช้ประโยชน์จากความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยด้วยการปรับเป็นระบบ E-payment และตั๋วอิเล็กทรอนิกส์ (E-ticketing) ดังต่อไปนี้
 - ขยาย ธุรกิจ E-commerce ให้เข้าถึงธุรกิจใหม่ ๆ และเข้าถึงชุมชน
 - ปรับใช้ Open Source และบูรณาการการใช้แอปพลิเคชันให้เข้ากับประเด็นต่าง ๆ ของเศรษฐกิจไทย
- **ความสามารถในการเข้าถึง** ผู้ให้บริการโทรคมนาคมและอินเทอร์เน็ตควรดำเนินการ ดังต่อไปนี้
 - ช่วยให้ผู้ใช้ด้อยโอกาสเข้าถึงเงินอุดหนุนเพื่อลดค่าใช้จ่ายและกระตุ้นอุปสงค์
 - พัฒนายุทธศาสตร์ที่ตอบสนองความต้องการของคนในชนบท เช่น แอปพลิเคชัน/โปรแกรมเพื่อการเกษตร
 - พิจารณาบริการและอุปกรณ์ที่ช่วยเพิ่มการเข้าถึงให้ผู้ใช้ภาษาชนกลุ่มน้อย
 - ส่งเสริมบริการและฮาร์ดแวร์ เช่น สมาร์ทโฟนที่ออกแบบมาให้ผู้สูงอายุและผู้พิการใช้งานได้ง่าย เช่น บริการที่มีเสียงพูดสำหรับคนตาบอดและบริการที่มีตัวหนังสือสำหรับคนหูหนวก
- **ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย** ภาคเอกชนควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในคณะกรรมการที่ปรึกษาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระดับชาติ เพื่อเป็นผู้นำการอภิปรายทั่วประเทศและการอภิปรายเกี่ยวกับนโยบายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต
- เนื่องจากระบบ E-payment ได้รับความนิยมอย่างเป็นสากลและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ธุรกิจทุกประเภทจึงควรพิจารณาผลกระทบที่เกิดจากนโยบายรัฐบาล การปรับเปลี่ยนเทคโนโลยี (5G) และสภาพของระเบียบข้อบังคับ นอกจากนี้ ก็ควรทำงานผ่านสมาคมวิชาชีพและหน่วยงานภาคส่วนเพื่อจะมั่นใจได้ว่ารัฐบาลจะได้รับคำติชมเพื่อจะรักษาสภาพแวดล้อมทางการแข่งขันต่อไป
- **ตัวชี้วัดข้ามหลักการ** ข้อมูลชี้ให้เห็นว่าเด็กสามารถเข้าถึงสมาร์ทโฟนและอินเทอร์เน็ตได้ก่อนอายุสิบขวบ ซึ่งอาจนำไปเกิดปัญหาออนไลน์ เช่น การล่วงละเมิด การกลั่นแกล้ง และการแสวงประโยชน์ แม้รัฐบาลจะมีหน้าที่คุ้มครองเด็กแต่การตอบสนองที่ตรงจุดที่สุดคือมาจากผู้ให้บริการแนวหน้าภาคเอกชน
- ในภาคธุรกิจ ยังพบข้อจำกัดการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบริษัทขนาดเล็ก บริษัทขนาดใหญ่สามารถช่วยสนับสนุนการพัฒนาอินเทอร์เน็ตตลอดห่วงโซ่อุปทานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้ตนเอง รวมถึงเรื่องความยั่งยืนอีกด้วย²⁷

26 en.wikipedia.org/wiki/Hospital_OS, sourceforge.net/projects/hospital-os/

27 ตัวอย่าง เช่น โครงการร่วมของ สหภาพยุโรป, องค์การแรงงานระหว่างประเทศ และ องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ‘ห่วงโซ่อุปทานที่รับผิดชอบในเอเชีย - ประเทศไทย’ https://www.ilo.org/asia/projects/WCMS_678345/lang-en/index.htm

- มีข้อเสนอแนะว่ายังไม่มีการบังคับใช้กฎหมาย E-waste อย่างเต็มรูปแบบ ภาคเอกชนสามารถให้การสนับสนุนได้ด้วยการกำจัดขยะทั้งบริษัทอย่างยั่งยืนและกลยุทธ์การรีไซเคิล ซึ่งจะต้องหาผู้ผลิตสินค้าและวัตถุดิบประเภทเดียวกันมาด้วย
- การละเมิดความปลอดภัยที่มีขึ้นอย่างต่อเนื่องในบริษัทเอกชนชี้ว่าภาคเอกชนจำเป็นต้องใช้วิธีแก้ไขปัญหาทางเทคนิคที่มีประสิทธิภาพกว่าเดิมเพื่อคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล
- บริษัทภาคเอกชนรวมทั้งผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตและบริการอื่นๆ จำเป็นต้องตระหนักถึงว่าลูกค้าโดยเฉพาะเด็กและสตรีอาจต้องเผชิญความเสี่ยงจากภัยคุกคามออนไลน์ ภาคเอกชนจึงควรออกบริการออนไลน์มาที่รองรับกลุ่มเหล่านี้แทนที่จะปล่อยปะละเลย

สถาบันการศึกษา

- **สิทธิ** จะทวีความสำคัญยิ่งในการศึกษาเชิงวิชาการที่ทำหน้าที่ประเมินและติดตามเฝ้าดูทุกแง่มุมของเสรีภาพออนไลน์ในประเทศไทยภายใต้รัฐบาลที่มาจากเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อห่วงกังวลที่มีต่อกฎหมายล่าสุด เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562
- **ความเปิดกว้าง** สถาบันอุดมศึกษาควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาแอปพลิเคชัน Open Source ที่เน้นด้านการเกษตร สุขภาพ และการศึกษารวมถึงพัฒนาประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น
- รายงานฉบับนี้ได้ระบุช่องว่างเรื่องการจัดฝึกอบรมการใช้อินเทอร์เน็ตสำหรับทุกคน ปัจจุบันมีประเด็นการเรียนออนไลน์เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 จึงเป็นไปได้ว่าความต้องการการเรียนออนไลน์จะเพิ่มขึ้นอย่างมาก ซึ่งการขยายหลักสูตรการศึกษาระบบเปิด MOOC สามารถรองรับประเด็นนี้ได้
- **ความสามารถในการเข้าถึง** สถาบันอุดมศึกษาสามารถช่วยให้การเข้าถึงสำหรับทุกคน (Universal Access) ในประเทศไทยเป็นบรรทัดฐาน โดยทำหน้าที่วิจัยแนวทางแก้ไข (ด้านเทคนิคและสังคม) ที่สามารถทำให้ข้ามพ้นอุปสรรคที่คนในชนบทและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น คนพิการต้องเผชิญ
- สถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นก็ดี ระดับอุดมศึกษาก็ดี มีบทบาทเฉพาะในการพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับชุมชนท้องถิ่นรวมทั้งภาษาของชนกลุ่มน้อยอีกด้วย
- **ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย** สถาบันการศึกษาควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในคณะกรรมการที่ปรึกษาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระดับชาติ เพื่อเป็นผู้ให้การอภิปรายทั่วประเทศและการอภิปรายเกี่ยวกับนโยบายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต
- **ตัวชี้วัดข้ามหลักการ** ในทางปฏิบัติแล้ว ยังมีสัญญาณที่แสดงว่าผู้หญิงยังคงต้องเผชิญกับการคุกคามในโลกออนไลน์และในที่ทำงาน อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏข้อมูลที่เพียงพอในประเด็นเหล่านี้ จึงเป็นเรื่องดีหากมีการศึกษาและอภิปรายเพิ่มเติม
- โรงเรียนไทยมีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ ICT จำนวนมาก แต่กลับไม่ได้สร้างพื้นฐานที่จำเป็นที่ช่วยให้ ICT อย่างเป็นระบบทั่วประเทศ สิ่งที่จะสร้างพื้นฐานให้ยุทธศาสตร์ในอนาคตต่อไป ก็คือ หลักสูตรวิชาบังคับ ICT ในโรงเรียน ค่าใช้จ่ายตามจริงในการเปิดหลักสูตรระดับชาติ มุมมองรอบด้านเรื่องการดำเนินการเพิ่มเติม
- ภาคธุรกิจก็สามารถได้รับประโยชน์จากการวิเคราะห์ทางวิชาการถึงวิธีการนำ ICT และ E-commerce ไปใช้ในบริษัทขนาดเล็กและห่วงโซ่อุปทานอย่างมีประสิทธิภาพ
- สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญที่จะชูประเด็นเรื่องผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เช่น 5G รวมทั้ง ‘Internet of Things’ ควรเผยแพร่ผลการวิจัยทางวิชาการเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีให้แพร่หลาย เพื่อให้เกิดการอภิปรายอย่างเต็มรูปแบบระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด (ไม่ว่าจะเป็นภาคธุรกิจ รัฐบาล ภาคประชาสังคม)
- จำเป็นต้องมีการพัฒนาแนวทางแก้ไขเชิงเทคนิคเพื่อปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทางการค้า
- มีมุมมองเรื่องจริยธรรมทางอินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ที่ช่วยสร้างสมดุลเรื่องเสรีภาพในการแสดงออกในการต่อต้าน ‘ข่าวปลอม’ และการคุกคามออนไลน์ ส่วนการศึกษาเชิงวิชาการก็มีบทบาทในการกำหนดหลักการที่เหมาะสมในการสร้างสมดุลระหว่างประเพณีวัฒนธรรมไทย ความต้องการของสังคม และความต้องการของปัจเจกบุคคล การสร้างฉันทามติของสังคมในประเด็นดังกล่าวเท่านั้นจะอำนวยความสะดวกที่จำเป็นที่จะก้าวไปข้างหน้าต่อไปด้วยแรงสนับสนุนอย่างเต็มกำลังจากภาคประชาสังคม

บทสรุป

รายงานฉบับนี้รวบรวมข้อมูลการพัฒนาอินเทอร์เน็ตของประเทศไทยจากภาพที่ประกอบเข้าด้วยกัน พัฒนาการด้านบวกคือสภาพแวดล้อมทางการค้าที่ผู้คนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ด้วยราคาที่ค่อนข้างถูก ซึ่งรวมถึงโทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ สายโทรศัพท์ และค่าธรรมเนียม แม้ว่าจะมีอุปสรรคอยู่บ้างแต่รัฐบาลก็กระตุ้นให้นวัตกรรมและ E-commerce เติบโตรวมทั้งมีบริการทางการเงินด้วย ความสำเร็จสำคัญอย่างหนึ่งในปัจจุบันคือระบบ E-payment เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศแรก ๆ ที่ใช้ 5G จึงเชื่อได้ว่าทั้งภาคธุรกิจและผู้บริโภคจะรับเอาและปรับใช้ 5G ได้อย่างรวดเร็ว

ส่วนพัฒนาการด้านลบ มีอยู่สองประเด็นหลัก ประเด็นที่หนึ่ง ยังปรากฏ ‘ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล’ โดยเป็นที่ประจักษ์ กล่าวคือ ผู้ที่อายุมากกว่า 50 ปี คนในชนบท และ คน ‘ต่างจังหวัด’ เป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาส แม้ว่าจะพยายามแก้ไขปัญหานี้แต่ก็ไม่อาจสำเร็จหากไม่พยายามอย่างสุดกำลัง เหตุเพราะประเทศไทยกำลังเดินหน้าเข้าสู่ยุคประชากร ‘สูงวัย’ อย่างรวดเร็ว ขณะที่เทคโนโลยีก็ล้ำหน้าไปอย่างรวดเร็ว จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน เข้าด้วยกัน

ประเด็นที่สอง คือ ปัญหาด้านการกำกับดูแล ในขณะที่รัฐพยายามรักษาความปลอดภัยและความมั่นคงของชาติ แต่ก็กลับไปจำกัดพื้นที่การพูดคุยระหว่างรัฐบาลและภาคประชาสังคมลง ประกอบกับมีหลักฐานเพิ่มมากขึ้นว่าแสดงเสรีภาพในการแสดงออกถูกลดทอนลงไป กิจกรรมออนไลน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งของเด็กและสตรีจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครอง แต่ว่าอินเทอร์เน็ตจะยังคงต้องเป็นพื้นที่สำหรับการถกเถียงโดยเปิดเผยอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้ จำเป็นต้องมีการพูดคุยระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมตลอดจนกับสถาบันการศึกษาและภาคเอกชนเพื่อให้สามารถวางกฎระเบียบโดยละเอียดรอบคอบเพื่อสนองความต้องการของทุกฝ่าย คศ.ควรจัดให้มีเวทีระดับชาติสำหรับการปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบายอินเทอร์เน็ตด้วยเพื่อแก้ไขปัญหานี้

ประวัติศาสตร์การพัฒนาอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยมีทั้งความสำเร็จครั้งใหญ่และการพัฒนาที่หยุดชะงักกัน เป็นเรื่องสำคัญที่จะสร้างความสำเร็จในขณะที่เรียนรู้จากความล้มเหลว ความสำเร็จในช่วงแรก คือ การพัฒนาแอปพลิเคชัน Open Source โดยนักพัฒนานวัตกรรมชาวไทย ควรพลิกฟื้นความคิดสร้างสรรค์ดังกล่าวกลับมาอีกครั้ง เหตุเพราะเป็นกุญแจสำคัญที่จะลดค่าใช้จ่ายและนำมาปรับใช้ได้กับชุมชนในชนบทและผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถรับบริการเชิงพาณิชย์กระแสหลักได้โดยง่าย ความสำเร็จที่สำคัญล่าสุดประการหนึ่ง คือ การใช้ E-payment ซึ่งกระแสนี้ไม่ควรหายไป ควรใช้แพลตฟอร์มที่สร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมแอปพลิเคชัน E-commerce ในการดำเนินธุรกิจและสำหรับผู้บริโภคมากขึ้น ในการปฏิรูปและนวัตกรรมทั้งหมด สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งในการวิจัยทางเทคนิคและการประเมินผล การวิเคราะห์ทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยีในอนาคต และผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม แม้ว่าจะมีการริเริ่มระดับชาติหลายครั้งก่อนหน้านี้ แต่ทว่าบทบาทของ ICT ในระบบโรงเรียนยังต้องการการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างสำคัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหารนี้ได้กล่าวถึงผลการประเมินที่สำคัญของความเป็นสากลของอินเทอร์เน็ตของประเทศไทย รวมทั้งข้อเสนอแนะสำคัญสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ตามที่อยู่ในแต่ละหลักการภายใต้แบบจำลอง ROAM-X อนึ่ง จะได้อธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนของหัวข้อ คำถาม ตัวชี้วัด และข้อเสนอแนะ ในหลักการต่าง ๆ ในรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป ตัวบ่งชี้หลายตัวในหลักการหลายประการอาจซ้ำกันหรือทับซ้อนกันบางส่วนในทำนองเดียวกัน ข้อเสนอแนะหนึ่งอาจพัฒนามาจากหลักฐานที่มีอยู่ในหลักการและหัวข้อที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี รายงานฉบับสมบูรณ์จะมีคำอธิบายว่าการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดจะสามารถพัฒนาอินเทอร์เน็ตให้สอดคล้องกับหลายมิติตามแบบจำลอง ROAM-X ได้อย่างไร

ประการสุดท้าย แนวทางของตัวชี้วัดความเป็นสากลของอินเทอร์เน็ตให้พิจารณาว่าควรทำการประเมินอีกครั้งเมื่อใด หากพิจารณาจากบริบทของประเทศไทยแล้วช่วงเวลาสามถึงห้าปีคือเหมาะสมมากที่สุด เพื่อจะมีช่วงเวลาเพียงพอที่จะประเมินผลกระทบจากโครงสร้างรัฐบาลใหม่ที่ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2562 รวมถึงผลกระทบทางเทคโนโลยีของ 5G นอกจากนี้ยังมีเวลาเพียงพอให้วิเคราะห์รูปแบบพฤติกรรมใหม่ ๆ ที่มีขึ้น ภายหลังจากการแพร่ระบาดของโรคระบาดใหญ่โควิด 19 ทั่วโลกในปัจจุบัน ซึ่งได้ ‘ขับเคลื่อน’ ให้เกิดกิจกรรมออนไลน์มากมาย

การประเมินผล การพัฒนาอินเทอร์เน็ตใน ประเทศไทย

โดยใช้ตัวชี้วัดความเป็นสากลของ
อินเทอร์เน็ต ROAM-X ของยูเนสโก

จัดพิมพ์ในปี 2021 โดยองค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ 7, place de
Fontenay, 75352 ปารีส 07 SP, ฝรั่งเศส และยูเนสโก กรุงเทพฯ

© UNESCO 2021

เอกสารฉบับนี้สามารถเข้าถึงในรูปแบบเปิด (Open Access) ภายใต้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ Attribution-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA3.0 IGO) (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>) ในการใช้
เนื้อหาของโบรชัวร์ฉบับนี้ ผู้ใช้ยอมรับที่จะผูกพันตามเงื่อนไขการใช้งานของคลังเอกสารแบบเปิดของยูเนสโก (UNESCO
Open Access Repository) (<http://www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>)

ต้นฉบับภาษาอังกฤษ: Assessing Internet Development in Thailand: Using UNESCO's Internet Universality
ROAM-X Indicators จัดพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 2021 โดยยูเนสโก กรุงเทพฯ

การจัดทำและการนำเสนอข้อมูลในเอกสารฉบับนี้มิได้เป็นการสะท้อนความคิดเห็นใด ๆ ของยูเนสโกที่เกี่ยวข้องกับ
สถานะทางกฎหมายของประเทศ ดินแดน เมืองหรืออาณาบริเวณ หรือของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง หรือเกี่ยวเนื่องกับ
การปักปันพรมแดนหรือขอบเขต

การนำเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตลอดจนข้อคิดเห็นที่ปรากฏในเอกสารฉบับนี้เป็นของคณะผู้เขียน ซึ่งมีใช้ความเห็นของ
ยูเนสโก อีกทั้งไม่มีผลผูกพันใด ๆ ต่อยูเนสโก

ยูเนสโก กรุงเทพฯ

แผนกการสื่อสารและสารสนเทศ

อาคาร 100 ปีหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
920 ถนนสุขุมวิท แขวงพระโขนง เขตคลองเตย
กรุงเทพมหานคร 10110 ประเทศไทย

✉ ci.bgk@unesco.org

☎ +66 2 391 0577

🌐 <https://bangkok.unesco.org>

📱 @unesco bangkok